

1. Mokslas, embriono savarankiškumas ir klausimas, kada prasideda žmogaus gyvybė

ANA MARIA DUMITRU

Naujausi tyrimai rodo, kad žmogaus embrionai savarankiškai kontroliuoja savo vystymąsi jau nuo pirmųjų savo gyvenimo akimirkų – netgi tada, kai nėra motinos išsčiose.

Kada prasideda gyvybė? Remiantis [JAV Aukščiausiojo teismo](#), kai kurių politikų, tarp kurių – ir [Prezidentas B. Obama](#), pasisakymais ir įvairiais šaltiniais, mokslo ir medicinos srityse vis dar daug diskutuojama dėl to, kaip atsakyti į šį keblų klausimą. Populiarus tiesaus atsakymo vengimo būdas yra sakyti „ne man spęsti, ar galiu atsakyti į šį klausimą“ arba „jeigu mokslininkai vis dar diskutuoja šiuo klausimu, kas aš toks, kad spėliočiau“.

Iš tiesų mokslas jau atsakė į šį klausimą garsiai ir aiškiai. Tai – išties paprasta. Tereikia iš moters paimti kiaušinėlių, o iš vyro – spermos. Spermatozoidas apvaisina kiaušinėlių. Ir štai – turime ląstelę su visa reikiama genetinė medžiaga, kurios kada nors galėtų prisireikti žmogui.

Tačiau netgi to gali neužtekti įtikinti skeptikams. Prieš kelis mėnesius su kolegomis diskutavau apie gyvybės pradžią ir ankstyvosios stadijos embriono autonomiją. Mane nustebino tai, kad jie vis dar pasitiki šiuo lozungu: „Anksti, tai yra dar viso labo ląstelių gniužulas“. Laboratorijoje, kurioje aš dirbu, tiriamas ląstelių dalijimasis. Būdami mokslininkais, mano kolegos turėtų pripažinti, kad embrionai sudaryti iš gyvų ląstelių, tačiau jie nepripažįsta embriono kaip gyvo organizmo. Jei ankstyvosios stadijos embrionas yra tik „ląstelių gniužulas“, tuomet abortas yra pateisinamas. Remiantis tokia logika, tai dar nėra autonomiška būtybė, o juo labiau – žmogiška asmenybė. Tai yra tik saujelė ląstelių, besivystančių moters organizme. Taigi panorėjusi, moteris gali nuspręsti atsikratyti šių ląstelių.

Tačiau kada nauja ląstelė tampa savarankišku organizmu? Jeigu embrionas išties yra tik „ląstelių gniužulas“, tokiu atveju tam, kad šios ląstelės išgyventų, jos reikalingos išorinės jėgos įsikišimo, tiesa? Jei tai tikrai tik „ląstelių gniužulas“, tuomet tos ląstelės neturi savikontrolės ir autonomiškumo. Paprasčiausią primityvių ir padrikų ląstelių gniužulą atitiktų atsitiktinis diferencijuotų ląstelių, auginamų ant plastikinės lėkštutės, rinkinys: jos gali dalintis, tačiau neturi jokios vidinės struktūros ar organizuotumo.

Embriono autonomiškumas

Jei organizmo autonomiją suprantame kaip laisvę nuo išorinės kontrolės, tai reiškia, kad galima aiškiai apibūdinti, kada embrionas atitinka autonomijos apibūdinimą – nuo pat pradžių. Neseniai Martos N. Shahbazi ir kolegų iš Jungtinės Karalystės atliktas [tyrimas](#) parodo, jog ši naujai susiformavusi ląstelė žino, kaip vystytis po apvaisinimo nepriklausomai nuo to, ar sulaukia signalų iš gimdos. Tyrime pademonstruojama, kad apvaisintas kiaušinėlis – dar žinomas kaip zigota, „apvaisinimo produktas“, ankstyvos stadijos embrionas ar objektas, apibūdinamas vienu iš kitų galimų terminų – yra autonomiška gyva būtybė. Ši viena mažytė ląstelė su visu baigtiniu genetiniu rinkiniu gali dalintis ir augti – ir tai daro – netgi ant eksperimentinės lėkštutės, esančios inkubatoriuje, drabužinės dydžio laboratorijoje.

M.N. Shahbazi su kolegomis atšildė šaldytus embrionus, kuriuos tyrimams buvo paaukojusi tiriamųjų grupė iš vienos vaisingumo klinikos. Embrionai buvo užšaldyti po apvaisinimo, o atšildžius buvo skirtingose pirmos savaitės (preimplantacinėse) vystymosi stadijose. Vėliau M.N. Shahbazi su kolegomis, naudodami savo pačių sukurtą in vitro auginimo sistemą, brandino šiuos embrionus tol, kol jie peržengė stadiją, kurioje jie įprastai turėtų implantuotis kiaušintakyje. Tyrėjai pastebėjo, kad šios ląstelės gali sėkmingai orientuotis, nors ir nėra implantavusios gimdoje. Tai reiškia, jog, kaip ir buvo tikėtasi, embrionai žino, ką turėtų daryti tam, kad išgyventų, ir jie bando išgyventi, nepriklausomai nuo to, ar jau yra motinos organizme. Kaip autoriai rašo tyrimo apžvalgoje, jų auginimo sistema „leidžia žmogaus embrionams ištvirti implantacinį periodą esant mėgintuvėlyje, kuomet viso laikotarpio metu šalia nėra jokių motinos audinių.“

Užprogramuoti išgyvenimui

M.N. Shahbazi tyrimas labai reikšmingas dėl to, kad jį atlikdami tyrėjai nei skatino embrionų dalijimąsi, nei sufleravo jiems, kaip išgyventi. Kai savo laboratorijoje dirbame su ne embriono ląstelėmis, jas vadiname „tapusiomis

Šaltinis:

<http://laisvavisuomene.lt/klausimas-kada-prasideda-zmogaus-gyvybe/>

nemirtingomis“, nes su jomis tiek daug manipuliuojama, jog jos ir toliau dalinasi, auginant jas inkubatoriuose ant plastikinių lėkštelių. Tačiau embrionais, kurie buvo auginami aptariamame eksperimente, nebuvo manipuliuojama, jie nebuvo verčiami dalintis. Jie augo savarankiškai.

Naujai apvaisintas embrionas nesužinos, ar yra „pageidaujamas“, tačiau žino, kad nori išgyventi. Embrionas nuo apvaisinimo momento turi dvi esmines misijas: viena iš jų – pradėti dalintis, kita – patekti iš motinos kiaušintakio į gimdą. Embrionui reikia sėkmingai implantuotis, nes pats išgyvenimui reikalingų organizmo resursų turi tik ribotam dienų skaičiui: tam, kad gautų daugiau maisto kelionei, jam reikia priglusti prie gausių maisto medžiagomis motinos gimdos sienelių. Štai kodėl dauguma „kontraceptinių“ vaistų ir kitų priemonių išties veikia kaip abortą skatinančios medžiagos. Užtuot užkirtusios kelią pačiam apvaisinimui, jos neleidžia embrionui tinkamai implantuotis. Be maisto medžiagų, kurios gaunamos implantavusis, embrionas žus. Tačiau, kaip patvirtino M.N. Shahbazi su kolegomis, jei embrionas aprūpinamas maisto medžiagomis, jis toliau kovos dėl išgyvenimo.

Jau anksčiau žinojome, jog besivystantis embrionas su motina bendrauja signalais, kurie perduodami krauju su maisto medžiagomis, tačiau dabar sužinota, kad embrionas jau nuo pirmosios dienos užprogramuotas išgyvenimui. Nepriklausomai nuo to, kur yra mama, embrionas turi visas priemones, kurių reikia, kad jis sėkmingai vystytųsi.

Laikas iš naujo įvertinti embrionus naikinančių tyrimų reikalingumą

Gana skandalingos šių atradimų išvados turėtų skatinti iš naujo pergalvoti prielaidas, kuriomis remiantis leidžiami tyrimai su žmogaus embrionais. Atliktas darbas eliminuoja galimybę sakyti, jog ankstyvos stadijos embrionas nėra organizmas ar nėra savarankiškas. Be to, autoriai referuoja į būtiną šių embrionų statuso pakeitimą, juos pradėdant laikyti „savarankiškais embrionais“.

Ir visgi, netgi šiame aprašyme, straipsnio pavadinimo ir jo sąžiningumo deklaracijos sugretinimas yra skandalingas. Toks kontrastas ryškiai iliustruoja prieštaravimą tarp to, ką sako mokslas, ir to, ką žmonės nori girdėti. „Implantacija yra žmogaus vystymosi etapas“, – autoriai rašo diskusijos skiltyje. „Sutikimas buvo gautas iš visų porų, kurios nusprendė tyrimams paaukoti laisvus embrionus, sukurtus dirbtinai apvaisinant“, – rašoma sąžiningumo deklaracijoje. „Esame dėkingi pacientams, kurie paaukojo embrionus“, – autoriai rašo padėkos skiltyje.

Viena vertus, duomenys rodo, kad šie embrionai yra savarankiškos žmogiškos būtybės, kurios tiesiog yra pradiniame savo vystymosi etape. Kita vertus, licencijas teikiančios etikos komisijos ir net patys autoriai pateisina šių embrionų sunaikinimą, juos laikydami porų donorių nuosavybe. Autoriai laikosi tokios pozicijos, jog empirinis embrionų gebėjimo savarankiškai vystytis pagrindimas nebūtinai įpareigoja pripažinti žmogaus embriono savarankiškumą.

Nė vienas mokslininkas, kada nors tyręs ląsteles, nedrįstų teigti, jog besidalinanti ląstelė nėra gyva. O nuo šiol nė vienas mokslininkas nederėtų tvirtinti, kad augantis embrionas stokoja savarankiškumo. Kitas klausimas susijęs su tuo, ar organizmo autonomiškumas papildo mūsų teisinius ir etinius žmogiškumo apibūdinimus.

Dar 2008-aisiais, gerokai anksčiau nei pasirodė šis M.N. Shahbazi tyrimas, Robertas P. George'as ir Christopheris Tollefsenas savo knygoje „[Embrionas: žmogaus gyvybės apsauga](#)“ rėmėsi kitais embriologijos tyrimais. Knygoje jie rašė: „Joks pašalinis veiksnys, kuriuo veikiamas besivystantis organizmas, negali jam suteikti naujų bruožų ar suteikti naujos augimo krypties“. Toks teiginys greitai suerzino kritikų, pavyzdžiui, Williamą Saletaną, kuris reaguodamas [New York Times Sunday Book Review](#) skiltyje rašė: „Nė vienas žmogus, kuris turi įsčias, taip neapibūdintų nėštumo“. W. Saletanas darė prielaidą, kad R.P. George'as ir Ch. Tollefsenas iš embriologijos knygų selektyviai atrinko reikiamą informaciją, kad įspraustų mokslinius faktus į savo argumentaciją. Tuo metu daugelis mokslininkų ankstyvos stadijos embrioną laikė sistemos, kuri kontroliuojama motinos, dalimi. Taigi, R.P. George'o ir Ch. Tollefseno įžvalgos buvo daugelio nesuprastos ir nurašytos.

Tačiau, kaip paaiškino R.P. George'as bei Ch. Tollefsenas ir kiti (tokie kaip Johnas Finnisas ar Patrickas Lee), gyvūnų bei žmonių organizmų savarankiškumas nėra lygiavertės sąvokos. Galų gale, ne visi gyvūnai yra žmonės, nors ir laikomi savarankiškais būtybėmis. Bet autoriai pažymi, kad organizmas, gebantis tapti atpažįstamu žmogumi, jau faktiškai yra žmogus, nes net jei organizmo gebėjimai dar nėra pakankamai išsivystę, jie vis vien pastebimi jau ankstyvosios stadijos embrione. Anot jų, žmogiškumą nulemia ne tuoj pat galimi pademonstruoti ir panaudoti gebėjimai, o prigimtiniai gebėjimai. Taigi, žmogaus embrionas turi tuos pačius prigimtinis gebėjimus kaip ir visiškai išsivystęs suaugęs žmogus. Jie abu yra žmogiškosios būtybės.

W. Saletano atsakymas iliustruoja dažną šio skirtumo nesupratimą. Jis galvoja, kad embrionas nenusipelnė žmogiškumo statuso. Jis nemato skirtumo tarp tiesioginio biologinio funkcionavimo ir žmogiškumo. Todėl W.

Apie autorę:

Ana Maria Dumitru yra šešto kurso medicinos studijų doktorantė [Geiselio Medicinos mokykloje](#), Dartmoutho Koledže, JAV

Saletanas teigia, kad „embrionas iš mūsų nenusipelno tokios pagarbos, kokią turėtume rodyti vienas kitam“. Šios išvados jis prieina per aiškinimą, pagrįstą gilės ir ažuolo analogija, pasiūlyta Michaelo Sandelo (trumpai: nors kiekvienas ažuolas kažkada buvo gile, niekas pernelyg nesisieloja praradęs gilę, nors ji ir galėjo tapti tvirtu ažuolu).

Tačiau, [kaip pažymi Robertas P. George'as ir Patrickas Lee](#), vertiname ažuolus dėl instrumentinės šio augalo vertės, taigi, ažuolą vertiname labiau nei gilę, nors jie yra tos pačios kilmės. Tačiau žmogų vertiname dėl jo prigimtinių savybių, taigi, vertiname visus žmones visose vystymosi stadijose vienodai. Žmonės neįgyja žmogiškumo kažkurioje iš vystymosi stadijų.

Dabar, kai M.N. Shahbazi tyrimas patvirtino R.P. George'o ir Ch. Tollefseno prielaidas ir argumentus, jog ankstyvosios stadijos embrionas visiškai geba savarankiškai vystytis, būtų įdomu sužinoti, ar pakaktų įrodymų W. Saletanui permąstyti savo požiūrį į žmogiškumą. Klausimas, į kurį turime atsakyti – ar sutiksime, kad embrionų biologinė autonomija turėtų būti etiškai ir teisiškai pripažinta kaip žmogiškumo indikatorius.

Taigi, nustokime išsisukinėti. Laikas pripažinti tiesą. Mokslas jau patvirtino seniai iškeltą hipotezę: galime juos vadinti šaldytais kiaušinėliais, zigotomis, morulomis, blastocistomis, apvaisinimo produktais, embrionais ar vaisiais, tačiau tai nekeičia fakto – nuo pat pradžių jie yra savarankiški žmonės.

Klausimai:

1. Suskirstykite tekstą į prasmines dalis ir išskirkite kiekvienos dalies temą ir pagrindinę mintį.
2. Kokią pagrindinę mintį A. M. Dumitru nori perteikti šiame straipsnyje?
3. Kokie dalykai Jums buvo nauji? Nesuprantami? Su kuriais nesutinkate? Kuriems labai pritariate? Pasirodė labai svarbūs?

2. Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą

IŠTRAUKA IŠ ŠV. POPIEŽIAUS JONO PAULIAUS II
ENCIKLIKOS „EVANGELIUM VITAE“ III SKYRIAUS „NEŽUDYK“

„Ir iš žmonių [...] reikalausiu atsiskaityti už žmogaus gyvybę“ (Pr 9, 5): žmogaus gyvybė šventa ir neliečiama

53. „Žmogaus gyvybė šventa, nes nuo pat pradžios jai reikalingas „dieviškas kūrimo veiksmas“; ji visiems laikams išlaiko ypatingą santykį su Kūrėju, vieninteliu savo tikslu. Tik vienas Dievas yra gyvybės Viešpats nuo pradžios iki pabaigos: niekas, jokiais aplinkybėmis negali savintis teisės tiesiogiai sunaikinti nekaltą žmogų“¹. Šiais žodžiais instrukcija *Donum Vitae* nustato Dievo apreiškimo apie žmogaus gyvybės šventumą ir neliečiamybę ašį.

Šventajame Rašte priesakas „Nežudyk“ iš tikrųjų pateikiamas kaip Dievo įsakymas (Iš 20, 13; Įst 5, 17). Kaip jau esu pabrėžęs, šį įsakymą randame Dekaloge, Dievo su išrinktąja tauta sudaromos Sandoros šerdyje; tačiau jis jau yra ir pirmojoje sandoroje, sudarytoje tarp Dievo ir žmonijos po apvalančios bausmės tvanu, kilusiu dėl nuodėmių ir smurto išplitimo (plg. Pr 9, 5-6).

Dievas paskelbia, kad jis yra absoliutus žmogaus, sukurto pagal jo paveikslą ir panašumą (plg. Pr 1, 26-28), gyvybės Viešpats. Taip žmogaus gyvybei suteikiamas šventumas ir neliečiamumas, atspindintis paties Kūrėjo neliečiamumą. Kaip tik dėl šios priežasties Dievas rūšiai baus už kiekvieną įsakymo „Nežudyk“ pažeidimą, įsakymo, kuris yra bendro gyvenimo visuomenėje pamatas. Dievas yra goel, nekaltųjų užtarėjas (plg. Pr 4, 9-15; Iz 41, 14; Jer 50, 34; Ps 19 [18], 15). Šitaip jis parodo, kad nesigėri gyvųjų žuvimu (plg. Išm 1, 13). Tik Šėtonas gali tuo džiaugtis, nes per jo pavydą mirtis įėjo į pasaulį (plg. Išm 2, 24). Jis „nuo pat pradžios buvo galvažudys“, be to, „melagis ir melo tėvas“ (Jn 8, 44). Apgaudinėdamas žmogų, jis veda jį nuodėmės ir mirties link, pateikdamas jas kaip gyvybės tikslus bei vaisius.

54. Akivaizdžiai suformuluotas priesakas „Nežudyk“ turi aiškų negatyvų turinį: jis nurodo kraštutinę ribą, kuri niekada negali būti peržengta. Tačiau netiesiogiai juo skatinama pozityvi absoliučios pagarbos gyvybei nuostata; jos besilaikantieji remia gyvybę ir žengia duodančios, gaunančios ir tarnaujančios meilės keliu. Sandoros tauta vis labiau

Pilnas tekstas:

http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html

¹ Šv. Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Instrukcija dėl pagarbos gimstančiai gyvybei ir gimdymo orumo „Donum vitae“ (1987. II. 22), įvadas, 5 // AAS 80 (1988), 76-77; plg. Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2258.

brendo šiame mąstymo kelyje, tegu lėtai ir su tam tikrais prieštaravimais; šitaip ji pasirengė didžiai Jėzaus skelbtai tiesai, kad įsakymas mylėti savo artimą yra panašus į įsakymą mylėti Dievą; „Šiais dviem įsakymais remiasi visas Įstatymas ir Pranašai“ (plg. Mt 22, 36-40). Šventasis Paulius pabrėžia, kad „įsakymai [...] nežudyk [...] ir kiti, gali būti sutraukti į tą vieną posakį: Mylėk savo artimą kaip save patį“ (Rom 13, 9; plg. Gal 5, 14). Įsakymas „Nežudyk“, perimtas ir išpildytas Naujajame Įstatyme, tampa neatimama sąlyga „jeiti į gyvenimą“ (plg. Mt 19, 16-19). Toje pačioje perspektyvoje kategorišką skambesį įgauna apaštalo Jono žodžiai: „Kuris nekenčia savo brolio, tas žmogžudys, o jūs žinote, kad joks žmogžudys neturi amžinojo gyvenimo“ (1 Jn 3, 15).

Nuo pat pradžios gyvoji Bažnyčios Tradicija, kaip liudija Didachė, seniausias nebiblinis krikščionių tekstas, kategoriškai kartoja įsakymą „Nežudyk“: „Yra du keliai, gyvybės kelias ir mirties kelias; jiedu labai skirtingi. [...] Vadovaujantis mokymo priesaku „nežudyk“ [...] negalima sukelti kūdikio mirties abortu nei žudyti jį užgimusį [...] Mirties kelias toks: [...] jie neužjaučia vargdienių, jie nesidalija kančiomis su kenčiančiais, jie nepripažįsta savo Kūrėjo, jie žudo savo vaikus ir abortais naikina Dievo kūrinis; jie veja šalin vargstančius, engia kenčiančius, jie pateisina turtuolius ir neteisingai teisia vargšus; jie pilnutėliai visokiausių nuodėmių. Pasistenkite, o vaikai, išvengti visų šių nuodėmių“².

Laikui bėgant, Bažnyčios Tradicija visada nuosekliai mokė, kad įsakymo „Nežudyk“ vertė absoliuti ir nesikeičianti. Yra žinoma, kad pirmaisiais amžiais žmogžudystė lyginta su dviem kitomis sunkiausiomis nuodėmėmis – atsimitimu nuo tikėjimo bei svetimavimu; prireikdavo ypač sunkios ir ilgos viešosios bausmės, kad atgailaujantis žmogžudys galėtų pelnyti atleidimą ir būtų vėl priimtas į bažnytinę komunią.

55. Tai neturėtų stebinti: nužudyti žmogų, kuriame glūdi Dievo paveikslas, yra ypač sunki nuodėmė. Vienas Dievas yra gyvybės šeimininkas. Vis dėlto nuo pat pradžios krikščioniškasis mąstymas, susidūręs su daugybe kartais tragiškų atvejų individo ir visuomenės gyvenime, stengėsi plačiau ir giliau suprasti, ką draudžia ir ką nurodo Dievo įsakymas³. Taip, esama situacijų, kuriose Dievo Įstatymo ginamos vertybės atrodo tikrai paradoksaliai. Šitaip yra, pvz., teisėtos ginties atveju, kai praktiškai labai sunku suderinti žmogaus teisę ginti savo gyvybę ir pareigą nedaryti žalos kito gyvybei. Be abejo, vidinė gyvybės vertė ir pareiga mylėti save ne mažiau už kitus yra tikrosios teisės į savigną pagrindas. Reiklame artimo meilės įstatyme, kuris paskelbtas Senajame Testamente ir patvirtintas Jėzaus, savaime slypi meilė sau kaip pagrindas palyginti: „Mylėk savo artimą kaip save patį“ (Mk 12, 31). Vadinasi, niekas negali paniekinti teisės į savigną, meilės gyvybei ar meilės sau trūkumo vedamas. Atsisakyti savignos galima tik dėl didvyriškos meilės, pagilinančios meilę sau ir pakeičiančios ją radikaliu pasiaukojimu, atitinkančiu Evangelijos Palaiminimų dvasių (plg. Mt 5, 38-40). Aukščiausias šio pasiaukojimo pavyzdys yra pats Viešpats Jėzus.

Negana to, „teisėta gintis gali būti ne tik teisė, bet ir rimta pareiga tam, kuris atsako už kito žmogaus gyvybę, bendrą šeimos ar valstybės gerovę“⁴. Nelaimė, atsitinka taip, kad, prireikus užpuoliką padaryti nepavojingą, tenka atimti jam gyvybę. Tokiu atveju lemtinga baigtis priskirtina užpuolikui, kurio veiksmai ją sukėlė, net tada, kai jis moraliai už ją neatsako, nes nepakankamai naudojosi protu⁵.

56. Štai tas kontekstas, kuriame aptarsime mirties bausmės problemą. Ir Bažnyčioje, ir pilietinėje visuomenėje stiprėja tendencija šiuo klausimu reikalauti, kad ši bausmė būtų taikoma labai ribotai ar net visai panaikinta. Į problemą reikėtų žvelgti baudžiamosios teisės, vis labiau atitinkančios žmogaus orumą, drauge galiausiai ir Dievo planą žmogui, ir visuomenei, sistemos kontekste. Pirmutinis visuomenės skiriamos bausmės tikslas yra „atitaisyti nusikaltimo sukeltą netvarką“⁶. Viešoji valdžia turi atitaisyti pažeistas asmens bei visuomenės teises, priteisdama nusižengusiajam jo nusikaltimą atitinkančią bausmę, tampančią nusižengėliui sąlyga atgauti naudojimąsi laisve. Tokiu būdu valdžia taip pat vykdo užduotį ginti viešąją tvarką ir laiduoti žmonių saugumą, o nusižengėliui taip suteikiamas stimulus bei pagalba pakeisti savo elgesį ir atgauti teises⁷.

Akivaizdu, kad norint pasiekti šiuos tikslus būtina rūpestingai įvertinti ir aptarti bausmės pavidalą bei dydį; negalima imtis kraštutinumų ir bausti mirties bausme be būtino reikalo, kitaip tariant, kai visuomenę galima apginti kitais būdais. Tačiau šiandien, nuosekliai pagerėjus baudžiamosios sistemos organizacijai, tokia būtinybė labai reta, o praktiškai gal ir nebebūna.

² Didachė, I, 1; II, 1-2; V, 1. 3 // Patres Apostolici // Ed. F. X. Funk, I, 2-3, 6-9, 14-17; plg. Epistula Pseudo-Barnabae, XIX, 5 // L. C., 90-93.

³ Plg. Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2263-2269; plg. taip pat Tridento Susirinkimo katekizmas III, 327-332.

⁴ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2265.

⁵ Plg. S. Thomas Aquinas. Summa Theologiae, II-II, q. 64, a. 7; S. Alphonsus Maria de'Liguori. Theologia Moralis, 1. III, tr. 4, c. 1, dub. 3.

⁶ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2266.

⁷ Plg. Ibid.

Visais atvejais lieka galioti principas, patvirtintas naujame Katalikų Bažnyčios katekizme: „Jeigu apginti žmonių gyvybėms nuo užpuolikų, apsaugoti viešajai tvarkai bei asmenų saugumui pakanka nekruvinų priemonių, viešosios valdžios atstovai privalo tokiomis priemonėmis apsiriboti, nes jos geriau atitinka konkrečias bendrojo gėrio sąlygas ir labiau suderinamos su žmogaus asmens orumu“⁸.

57. Jeigu taip rūpinamasi, kad būtų gerbiama kiekviena gyvybė, netgi nusikaltėlių ir neteisių užpuolikų gyvybė, tai kalbant apie nekaltus žmones įsakymas „Nežudyk“ turi absoliučią vertę. Ir toji vertė dar padidėja kalbant apie silpnus ir bejėgius žmones, kurių stipriausias ginklas prieš kitų žmonių išdidystę ir užgaidas yra absoliučiai saistanti Dievo įsakymo jėga.

Juk absoliutus nekaltos žmogaus gyvybės neliečiamumas yra moralinė tiesa, – jos aiškiai moko Šventasis Raštas, ją nuolat palaiko Bažnyčios Tradicija ir nuosekliai teikia Magisteriumas. Šis nuoseklus mokymas – akivaizdus rezultatas „antgamtinio tikėjimo jausmo“, kuris, Šventosios Dvasios įkvėptas ir remiamas, apsaugo nuo klaidos Dievo tautą tada, kai „ji visuotinai sutaria tikėjimo ir moralės klausimais“⁹.

Susidūręs su vis silpnėjančiu absoliuto pojūčiu individualioje sąžinėje ir visuomenėje bei rimta moraline neteisybe – tiesioginiu nekaltos žmogaus gyvybės atėmimu, ypač gyvenimo pradžioje ir pabaigoje - Bažnyčios Magisteriumas vis dažniau gina žmogaus gyvybės šventumą ir neliečiamumą. Popiežiaus Magisteriumas, ypač primygtinai liečiantis šį klausimą, visada buvo lydimas vyskupų Magisteriumo bei gausių ir išsamių doktrinos bei sielovados dokumentų, paskelbtų vyskupų Konferencijų ir atskirų vyskupų. Vatikano II Susirinkimas taip pat su didele įtaiga aptarė šį klausimą trumpame, tačiau įžvalgiame skyrelyje¹⁰.

Taigi remdamasis autoritetu, kurį Kristus suteikė Petriui bei jo įpėdiniais, komunijoje su Katalikų Bažnyčios vyskupais patvirtinu, kad tiesioginis ir tyčinis nekaltos žmogaus nužudymas visada yra giliai nemoralus. Šis mokymas, paremtas nerašytu įstatymu, kurį proto šviesos dėka žmogus randa savo širdyje (plg. Rom 2, 14-15), yra patvirtintas Šventajame Rašte ir perduodamas Bažnyčios Tradicija; jo moko paprastasis ir visuotinis Magisteriumas¹¹.

Sąmoningas apsisprendimas atimti gyvybę nekaltam žmogui visada yra moralinis blogis ir niekada negali būti pateisintas nei kaip tikslas savaime, nei kaip priemonė geram tikslui pasiekti. Iš tikrųjų tai sunkaus nepaklusnumo moralės įstatymui ir net pačiam Dievui, šio įstatymo autoriui ir jo garantijai, aktas; jis prieštarauja pamatinėms teisingumo ir meilės dorybėms. „Niekas, [nei institucija, nei žmogus] negali jokia būdu leisti nužudyti nekaltą žmogų, gemalą ar užuomazgą, kūdikį ar suaugusį, seną žmogų, ligonį, sergantį neišgydoma liga ar mirštantį žmogų. Negana to, niekam neleidžiama prašyti įvykdyti nužudymą nei sau pačiam ar pačiai, nei asmeniui, patikėtam jo globai; jis taip pat negali sutikti su tokiu prašymu, nei aiškiai, nei netiesiogiai. Jokia valdžia negali teisėtai patarti atlikti tokį veiksma ar jį leisti“¹².

Teisės į gyvybę atžvilgiu visi nekalti žmonės yra absoliučiai lygūs. Ši lygybė grindžia visus autentiškus socialinius santykius, kurie tokio vardo nusipelno tik tada, kai remiasi tiesa ir teisingumu, kai kiekvienas vyras ir moteris pripažįstami ir globojami kaip asmenys, o ne kaip naudotini objektai. Moralės normos, draudžiančios tiesiogiai atimti nekaltos žmogaus gyvybę, „atžvilgiu niekam neteikiamos nei privilegijos, nei išimtys. Kad ir kas būtume – ar pasaulio valdovas, ar paskutinis „varguolis“, – visi esame lygūs prieš moralės reikalavimus“¹³.

„Nebuvo tau paslėpta mano būtybė, kada aš buvau daromas slapta“ (Ps 139 [138], 16): abortas – pasibjaurėtinas nusikaltimas

58. Tarp kitų nusikaltimų, kurie gali būti padaryti prieš gyvybę, abortas dėl kai kurių ypatumų yra ypač sunkus bei smerktinas. Vatikano II Susirinkimas abortą jungia su kūdikių žudymu ir vadina abu „neapsakomais nusikaltimais“¹⁴.

Bet šiandien daugelio žmonių sąmonės vis migločiau suvokia jo sunkumą. Aborto priimtinumą viešajai sąmonei, elgsenai ir net patiems įstatymams – tai ženklas, rodantis nepaprastai rimtą krizę moralės jausmo, vis menčiau tegebančio skirti gėrį nuo blogio, net tada, kai kalbama apie pamatinę teisę į gyvybę. Atsidūrę tokioje rimtoje situacijoje, turime labiau nei bet kada anksčiau sukaupti drąsą, pažvelgti tiesiai į akis ir pavadinti daiktus tikraisiais jų vardais, nepasiduodami patogiems kompromisams ar saviapgaulės pagundai. Taip darančius

⁸ Ibid, 2267.

⁹ Vatikano II Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „Lumen gentium“, 12.

¹⁰ Plg. Vatikano II Susirinkimas. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“, 27.

¹¹ Plg. Vatikano II Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „Lumen gentium“, 25.

¹² Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Deklaracija apie eutanaziją „Iura et bona“ (1980. V. 5), II // AAS 72 (1980), 546.

¹³ Jonas Paulius II. Enciklika „Veritatis splendor“ (1993. VIII. 6), 96 // AAS 85 (1993), 1209.

¹⁴ Vatikano II Susirinkimas. Pastoracinė konstitucija apie bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“, 51: „Abortus necnon infanticidium nefanda sunt crimina“.

nepaprastai aiškiai supeikia pranašas: „Vargas vadinantiems pikta geru, o gera piktu, keičiantiems tamsą į šviesą, o šviesą į tamsą“ (Iz 5, 20). Ypač abortams pavadinti labai dažnai vartojama dviprasmiška terminologija, kaip antai „nėštumo nutraukimas“, kuria stengiamasi pridengti tikrąją aborto prigimtį ir sušvelninti jo svarbą viešosios nuomonės akyse. Galbūt šis kalbinis reiškinys pats savaime liudija apie nešvarią sąžinę. Tačiau jokiais žodžiais negalima pakeisti daiktų tikrovės: abortas yra tyčinis ir tiesioginis žmogaus nužudymas pradiniu jo gyvenimo laikotarpiu, trunkančiu nuo pastojimo iki gimimo, nesvarbu, kokiomis priemonėmis jis būtų atliekamas.

Visas aborto moralinis blogis išaiškėja tada, kai pripažįstame jį esant žmogžudyste, o ypač kai apsvairstome jį įtrauktus elementus. Pašalinimo auka – žmogus pačioje gyvenimo pradžioje. Neįmanoma įsivaizduoti nieko labiau absoliučiai nekalto. Šis žmogus nieku gyvu negali būti laikomas užpuoliku, juo labiau neteisiu užpuoliku. Jis yra silpnas ir beginklis tiek, kad neturi net gailėstį keliančios naujagimio ašarų bei riksmo jėgos. Negimęs kūdikis visiškai patikėtas moters, nešiojančios jį savo įsčiose, globai ir apsaugai. Vis dėlto kartais apsisprendžia kaip tik motina, ji ir paprašo pašalinti kūdikį, ji nueina ten, kur tai padaroma.

Teisybė, motinai apsispręsti padaryti abortą dažnai būna liūdna ir skaudu, ypač jei sprendimas atsikratyti vaisiaus remiasi ne vien savanaudiškomis priežastimis ar patogumu, bet nulemtas troškimo apsaugoti tam tikras svarbias vertybes – savo sveikatą arba padorų kitos šeimos narių gyvenimo lygį. Kartais bijomasi, kad gimęs kūdikis turės gyventi tokiomis sąlygomis, jog geriau būtų jam visai negimti. Nepaisant to, šios ir panašios priežastys, kad ir kokios rimtos bei skaudžios jos būtų, niekada negali pateisinti tyčinio nekalto žmogaus nužudymo.

59. Dažnai dėl įsčiose tebesančio kūdikio mirties sprendžia ne tik motina, bet ir kiti žmonės. Pirmiausia kaltas gali būti kūdikio tėvas – ne tik tada, kai tiesiogiai verčia moterį daryti abortą, bet ir tada, kai netiesiogiai skatina tokį sprendimą, palikdamas ją vieną spręsti nėštumo sukeltas problemas¹⁵; tokiu būdu mirštamai sužeidžiama šeima, išniekinama jos kaip meilės bendrystės prigimtis bei jos pašaukimas būti „gyvybės šventove“. Negalima nepastebėti ir spaudimo, kurį kartais daro platesnis šeimos ratas ir draugai. Kartais moteris patiria tokį stiprų spaudimą, kad psichologiškai pasijunta privalanti daryti abortą: be abejo, tokiais atvejais moralinė atsakomybė priskirtina ypač tiems, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai privertė ją daryti abortą. Atsakingi taip pat gydytojai ir slaugai, naudojantys mirties patarnavimams tuos įgūdžius, kuriuos įgijo gyvybei skatinti.

Tačiau atsakomybė neaplenkia ir įstatymų leidėjų, rėmusių ir patvirtinusių abortą leidžiančius įstatymus; taip pat sveikatos apsaugos centrų, kuriuose atliekami abortai, administratoriai, kiek jie turi įtakos šiam dalykui. Bendresnė, bet ne mažiau rimta atsakomybė priskirtina tiems, kurie prisidėjo prie seksualinio palaidumo ir nykstančios pagarbos motinystei nuostatų, taip pat tiems, kurie turėjo užtikrinti efektyvią šeimos bei socialinę politiką, remiančią šeimas, – ypač gausias ir patiriančias ypatingus finansinius ar lavinimo poreikius, – tačiau to nepadarė. Pagaliau negalima apeiti sudėtingo tinklo, apimančio tarptautines institucijas, fondus bei asociacijas, sistemingai kovojančias už abortų įteisirimą ir pasklidimą visame pasaulyje. Šia prasme abortai nustoja buvę tik individo atsakomybės bei jam daromos žalos dalimi ir įgyja ryškų socialinį matmenį. Tai kuo skaudžiausia žaizda, visuomenei ir jos kultūrai daroma žmonių, kurie turėtų tą visuomenę ugdyti ir ginti. Laiške šeimoms esu rašęs: „mes susiduriame su milžinišku pavojumi gyvybei: ne tik individų, bet ir pačios civilizacijos gyvybei“¹⁶. Susiduriame su dalyku, kurį galima pavadinti „nuodėmės struktūra“, besipriešinančia dar negimusiai gyvybei.

60. Yra žmonių, mėginančių pateisinti abortus: esą pastojimo rezultatas dar bent kelias ar keliolika dienų negali būti laikomas žmogišku asmeniu. Tačiau iš tikrųjų „nuo to laiko, kai kiaušialąstė apvaisinama, prasideda gyvybė, kuri nebėra tapati nei tėvui, nei motinai; tai naujo žmogaus gyvybė, kuri auga pati savaime. Jeigu ji nebūtų žmogiška, tai nebūtų niekada įmanoma jos tokia paversti. Tai buvo aišku visada, ir [...] yra aiškiai patvirtinta šiuolaikinės genetikos mokslo. Parodyta, kad nuo pirmosios akimirkos sukuriama programa to, kokia bus ši gyva būtybė: asmuo, individas su tvirtai apspręstais jam būdingais aspektais. Nuo pat apvaisinimo prasideda nuostabus žmogaus gyvenimo kelias, ir kiekvienam jo sugebėjimų reikalingas laikas – net ilgas laikas, – kad jis surastų savo vietą ir pajėgtų veikti“¹⁷. Dvasinio sielos egzistavimo empiriniais duomenimis įrodyti negalima, tačiau moksliniai žmogaus gemalo tyrimo duomenys savaime teikia „vertingų nuorodų, leidžiančių, pasitelkus protą, įžvelgti asmens buvimą jau pačioje žmogaus gyvybės pradžioje: kaip individualus žmogus gali nebūti žmogišku asmeniu?“¹⁸

¹⁵ Plg. Jonas Paulius II. Apaštališkasis laiškas „Mulieris dignitatem“ (1988. VIII. 15), 14 // AAS 80 (1988), 1686.

¹⁶ Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms „Gratissimam sane“ (1994. II. 2), 21 // AAS 86 (1994), 920.

¹⁷ Šv. Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Deklaracija abortų klausimu (1974. XI. 18), Nr. 12-13 // AAS 66 (1974), 738.

¹⁸ Šv. Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Instrukcija dėl pagarbos gimstančiai žmogaus gyvybei ir gimdymo orumo „Donum vitae“ (1987. II. 22), I, 1 // AAS 80 (1988), 78-79.

Negana to, aptariamasis dalykas moralinių įsipareigojimų požiūriu toks reikšmingas, jog pakaktų vien galimybės, kad žmogiškasis asmuo egzistuoja, ir būtų pateisintas nedviprasmiškas draudimas bet koku būdu kištis, turint tikslą nužudyti žmogaus gemalą. Būtent dėl šios priežasties, svarbesnės ir pranokstančios visus mokslinius ginčus bei filosofinius svarstymus, į kuriuos Magisteriumas nėra tiesiogiai įsitraukęs, Bažnyčia visados mokė ir tebemoko, kad žmogaus giminę pratęsiančiam vaisiui nuo pirmos jo egzistavimo akimirkos turi būti užtikrinama ta besąlygiška apsauga, į kurią turi moralinę teisę visas žmogus kūno ir sielos vienybėje: „Žmogus yra gerbtinas ir laikytinas asmeniu nuo pat pastojimo akimirkos; tai reiškia, kad nuo tada privalo būti pripažįstamos jo asmens teisės, tarp kurių pirmą vietą užima nepažeidžiama kiekvieno nekalto žmogaus teisė į gyvybę“¹⁹.

61. Šventojo Rašto tekstuose tyčinio aborto klausimas nėra kartojamas, dėl to jis ten nėra tiesiogiai pasmerktas. Tačiau juose ryškėja tokia didi pagarba žmogui motinos įsčiose, kad logiška Dievo įsakymą „Nežudyk“ praplėsti, taikant jį ir negimusiam kūdikiui.

Žmogaus gyvybė yra šventa ir neliečiama bet kuriuo egzistavimo momentu, įskaitant ir pradinį jos laikotarpį iki gimimo. Visi žmonės dar motinos įsčiose priklauso Dievui, kuris jų ieško ir juos pažįsta, kuris juos suformuoja ir savo rankomis suaudžia, kuris žvelgia į mažičius beformius gemalus ir jau mato juose rytdienos suaugusius žmones, kurių dienos suskaičiuotos ir kurių pašaukimas jau dabar įrašytas „gyvenimo knygoje“ (plg. Ps 139 [138], 1. 13-16). Dar būdami motinų įsčiose, jie kaip asmenys yra mylinčios, tėviškos Dievo Apvaizdos objektai; apie tai liudija nemaža Biblijos vietų²⁰.

Krikščioniškoji Tradicija nuo pat pradžios iki šių dienų aiškiai ir vienbalsiai aprašo abortą kaip ypač rimtą moralinę netvarką, tai labai aiškiai nurodoma Tikėjimo mokslo kongregacijos paskelbtoje deklaracijoje²¹. Vos susidūrusi su graikų-romėnų pasauliu, kuriame dažnai būdavo griebiamasi abortų ir kūdikių žudymo, pirmą kartą krikščionių bendruomenė ir mokymu, ir veiksmais radikaliai pasipriešino toje visuomenėje vyravusiems papročiams; tai aiškiai rodo aukščiau minėta Didachė²². Graikų bažnytinis autorius Atenagoras mini, kad krikščionys žudikėmis laiko moteris, kurios vartoja abortą sukeliančius vaistus, kadangi vaikai, tegu dar tebesantys motinos įsčiose, „jau yra globojami Dievo Apvaizdos“²³. Lotynų autorius Tertulijonas tvirtina: „Sutrukdyti kam nors užgimti yra numatyta žmogžudystė; nedidelis skirtumas, ar nužudai jau gimusią sielą, ar sukeli jos mirtį iki gimimo. Tas, kas bus žmogus, jau yra žmogus“²⁴.

Per visą du tūkstančius metų trukusią krikščionybės istoriją to paties mokymo nuolatos laikėsi Bažnyčios Tėvai, jos Ganytojai ir Mokytojai. Net mokslinės ir filosofinės diskusijos apie tikslų dvasinės sielos įkvėpimo momentą nėra sukėlę mažiausios abejonės dėl moralinio abortų pasmerkimo.

62. Naujesnis Popiežiaus Magisteriumas šį visuotinį mokymą ryžtingai patvirtino. Pijus XI enciklika *Casti Connubii* atmetė apgaulingus abortų pateisinimus²⁵. Pijus XII atmetė bet kokius tiesioginius abortus, tai yra, visus veiksmus, tiesiogiai besikėsiančius sunaikinti žmogaus gyvybę įsčiose, „nesvarbu, ar sunaikinimas laikomas tikslu, ar tik priemone tikslui pasiekti“²⁶. Jonas XXIII vėl patvirtino, kad žmogaus gyvybė yra šventa, nes „nuo pat pradžios jai reikia Dievo Kūrėjo veiklos“²⁷. Vatikano II Susirinkimas, kaip jau minėta anksčiau, griežtai pasmerkė abortus: „Nuo pat pastojimo akimirkos gyvybę būtina kuo rūpestingiausiai saugoti, nes abortas ir kūdikių žudymas yra neapsakomi nusikaltimai“²⁸.

¹⁹ Ibid, L. c., 79.

²⁰ Štai pranašas Jeremijas sako: „Man atėjo Viešpaties žodis: „Dar prieš sukurdamas įsčiose, tave aš pažinau, dar prieš tau gimstant, tave aš pašventinau – pranašu tautoms tave aš paskyriau““ (Jer 1, 4-5). Psalminkas savo ruožtu kreipiasi į Viešpatį šiais žodžiais: „Tavimi aš remiuos nuo pat motinos įsčios; nuo mano motinos vidurių tu buvai mano globėjas“ (Ps 70 [71], 6; plg. Iz 46, 3; Job 10, 8-12; Ps 22, 10-11). Evangelistas Lukas, didingai aprašydamas dviejų motinų, Elzbietos ir Marijos, bei jų dviejų sūnų, Jono Krikštytojo ir Jėzaus, dar tebesančių motinų įsčiose, susitikimą, pabrėžia, kad abudu mažyliai įstengė bendrauti dar negimę: kūdikis atpažįsta ateinant kūdikį ir šoktelė iš džiaugsmo.

²¹ Plg. Šv. Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Deklaracija abortų klausimu (1974. XI. 18), Nr.7 // AAS 66 (1974), 740-747.

²² „Nežudysi kūdikio abortu ir nežudysi jo gimusio“ V, 2 // Patres apostolici // Ed. F. X. Funk, I, 17.

²³ Athena Goras. *Libellus pro christianis*, 35 // PG 6, 969.

²⁴ Tertullianus. *Apologeticum*, IX, 8 // CSEL 69, 24.

²⁵ Plg. Pijus XI. Enciklika „*Casti connubii*“ (1930. XII. 31), II // AAS 22 (1930), 562-592.

²⁶ Pijus XII. Kalba Šv. Luko medikų ir biologų asociacijos nariams (1944. XI. 12) // *Discorsi e radiomessagi*, VI (1944-1945), 191; plg. Kalba Italijos katalikiškos pribuvėjų sąjungos nariams (1951. X. 29), 2 // AAS 43 (1951), 838.

²⁷ Jonas XXIII. Enciklika „*Mater et Magistra*“ (1961. V. 15), 3 // AAS 53 (1961), 447.

²⁸ Vatikano II Susirinkimas. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“, 51.

Bažnyčios kanoninė drausmė nuo ankstyviausių amžių baudavo nusikaltusius abortų atlikimu. Tokią praktiką, numatančią sunkesnes ar lengvesnes bausmes, patvirtina įvairūs istorijos laikotarpiai. Pagal 1917 metų Kanonų teisės kodeksą abortas baudžiamas ekskomunikavimu²⁹. Peržiūrėta kanonų teisė šią tradiciją tęsia, skelbdama, kad „asmuo, faktiškai įvykdęs abortą, pačiu veiksmu (*latae sententiae*) užsitraukia ekskomuniką“³⁰. Ekskomunika apima visus, kurie padarė šį nusikaltimą, žinodami apie jam paskirtą bausmę, taigi apima ir tuos bendrininkus, be kurių pagalbos nusikaltimas nebūtų įvykdytas³¹. Šia griežta bausme Bažnyčia aiškiai rodo, kad abortas – rimčiausias ir pavojingiausias nusikaltimas, ir taip ragina jį darančius nedelsiant ieškoti atsivertimo kelio. Bažnyčioje ekskomunikos kaip bausmės tikslas yra pasiekti, kad kaltasis aiškiai suprastų tam tikros nuodėmės sunkumą, o tada skatinti nuoširdų atsivertimą bei atgailą.

Tokio Bažnyčios mokymo ir disciplinos vieningumo dėka Paulius VI galėjo pareikšti, kad ši doktrina nepasikeitė ir yra nekintama³². Todėl remdamasis autoritetu, kurį Kristus suteikė Petriui ir jo įpėdiniams, kunijose su Vyskupais – kurie ne kartą yra pasmerkę abortus ir kurie, tegu pasklidę po visą pasaulį, jau minėtos konsultacijos metu vieningai sutiko su šiuo mokymu, – skelbiu, kad tiesioginis abortas, tai yra abortas, kurio trokštama kaip tikslo ar kaip priemonės, visada yra sunki moralinė netvarka, kadangi tai yra tyčinis nekalto žmogaus žudymas. Šis mokymas paremtas prigimtiniu įstatymu ir rašytiniu Dievo žodžiu, jį perduoda Bažnyčios Tradicija, jo moko paprastasis ir visuotinis Magisteriumas³³.

Jokios aplinkybės, joks tikslas, jokie įstatymai negali padaryti teisėtu veiksmo, kuris vidujai neteisėtas, nes prieštarauja Dievo įstatymui, įrašytam kiekvieno žmogaus širdyje, pažįstamam protu ir skelbiamam Bažnyčios.

63. Šis abortų moralumo įvertinimas taikytinas ir naujausioms žmogaus gemalų veikimo formoms; šis veikimas, tegu ir vykdomas savaime dorais tikslais, neišvengiamai sąlygoja gemalų žūtį. Tai vadinamieji eksperimentai su gemalais, vis dažniau atliekami biomedicininuose tyrimuose; kai kuriose šalyse juos leidžia įstatymai. Nors „reikia laikyti teisėtomis procedūras, atliekamas su žmogaus gemalais, kurių metu gerbiama gemalo gyvybė bei integralumas ir kurios nekelia jam perdėtos grėsmės, o greičiau skirtos jam pagydyti, pagerinti sveikatos būklę ar užtikrinti individo išlikimą“³⁴, vis dėlto būtina pažymėti, kad vartoti eksperimentams žmogaus gemalus ar vaisius yra nusikaltimas jų, kaip žmogiškų būtybių orumui, kurios turi tokią pačią teisę į pagarbą, kaip ir gimę kūdikiai, lygiai kaip bet kuris kitas žmogus³⁵.

Tokio moralinio smerkimo vertos ir procedūros, kuriose gyvi žmonių gemalai – kartais tyčia „gaminami“ šiam tikslui apvaisinimo mėgintuvėlyje būdu – vartojami arba kaip „biologinė medžiaga“ arba kaip persodinimui reikalingų organų bei audinių, naudojamų tam tikroms ligoms gydyti, tiekėjai. Nekaltų žmonių žudymas, tegu ir vykdomas siekiant pagelbėti kitiems, yra absoliučiai nepriimtinas veiksmas.

Specialiai reikia aptarti prenatalinio diagnozavimo technikas, kurios įgalina anksti nustatyti galimas negimusio kūdikio anomalijas. Turint galvoje šių technikų sudėtingumą, būtinai reikalingas tikslus ir sistemingas moralinis vertinimas. Kai tokios technikos nekelia perdėtos grėsmės kūdikiui bei motinai ir atliekamos siekiant kuo anksčiau pradėti gydymą, ar net padėti ramiai, sąmoningai priimti dar negimusį kūdikį, jos yra moraliai pateisinamos. Tačiau prenatalinės terapijos galimybės šiandien dar ribotos, dėl to neretai nutinka, kad šios technikos vartojamos turint eugeniską tikslą – neatmetama galimybė abortų, kurie sutrukdytų gimti įvairių anomalijų paliestiems vaikams. Toks požiūris gėdingas ir visapusiškai smerktinas, nes jo laikantis žmogaus gyvybės vertė matuojama tik „normos“ ir fizinės gerovės kriterijais, taip atveriant kelią kūdikių žudymo ir eutanazijos įteisinimui.

Vis dėlto narsa ir giedrumas, lydintys per gyvenimą tokią daugybę nuo sunkios negalios kenčiančių mūsų brolių ir seserų, sulaukusių meilės ir priėmimo, iškalbingai rodo, kas suteikia gyvybei autentišką vertę ir paverčia ją net sunkiausiomis sąlygomis brangia jiems ir kitiems. Bažnyčia artima sutuoktinių poroms, kurios su dideliu skausmu ir sielvartu, tačiau noriai priima sunkios negalios suluošintus vaikus. Ji dėkoja visoms šeimoms, kurios įvaikindamos priglobia vaikus, tėvų pamestus dėl negalės ar ligos.

„Aš daliju mirtį ir gyvastį“ (Jst 32, 39): eutanazijos tragedija

²⁹ Kanonų teisės kodeksas, kan. 2350, 1.

³⁰ Kanonų teisės kodeksas, kan. 1398; plg. Rytų Bažnyčių kanonų kodeksas, kan. 1450, 2.

³¹ Plg. Ibid. Kan. 1329; taip pat Rytų Bažnyčių kanonų kodeksas, kan. 1417.

³² Plg. Paulius VI. Kreipimasis į Italijos teisininkų tautinį kongresą (1972. XII. 9) // AAS 64 (1972), 777; Enciklika „*Humanae vitae*“ (1968. VII. 25), 14 // AAS 60 (1968), 490.

³³ Plg. Vatikano II Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „*Lumen gentium*“, 25.

³⁴ Šv. Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Instrukcija dėl pagarbos gimstančiai žmogaus gyvybei ir gimdymo orumo „*Donum vitae*“ (1987. II. 22), I, 3, // AAS 80 (1988), 80.

³⁵ Charta iurium familiae (22 Octobris 1983), 4b. – Typographia Polyglotta Vaticana, 1983.

64. Kitame gyvybės spektro gale vyrai ir moterys pasijunta susidūrę akis į akį su mirtimi. Šiandien medicinos pažangos dėka, transcendencijai dažnai uždaramame kultūriniame kontekste mirimo išgyvenimą ženkliu nauji bruožai. Vyraujant tendencijai vertinti gyvenimą tik tiek, kiek malonumų ir gėrybių jis atneša, kentėjimas atrodo esąs nepakeliamas kliuvinys, nuo kurio būtina bet kokia kaina išsivaduoti. Mirtis laikoma „beprasmiška“, jei ji staiga nutraukia gyvenimą, dar besiveriantį naujų ir įdomių išgyvenimų kupinai ateičiai. Tačiau ji tampa „teisėtu išlaisvinimu“ tada, kai gyvenimas, pripildytas skausmo ir neišvengiamai pasmerktas dar didesnėms kančioms, nustojamas laikyti prasmingu.

Negana to, kai žmogus neigia savo pamatinį santykį su Dievu ar jo nepaiso, jis pradeda manyti esąs pats sau taisyklė ir matas, turįs teisę reikalauti, kad visuomenė garantuotų jam būdus ir priemones visiškai automatiškai nuspręsti, ką daryti su savo gyvenimu. Ypač dažnai taip elgiasi išsivysčiusių šalių gyventojai: juos skatina nuolatinė medicinos pažanga ir vis modernėjančios jos technikos. Medicinos mokslas ir praktika, naudodami labai sudėtingas sistemas bei aparatūrą, šiandien gali ne tik imtis atvejų, anksčiau laikytų neišgydomais, bet ir palaikyti bei pratęsti gyvybę net tada, kai ji neapsakomai gležna, dirbtiniu būdu atgaivinti ligonius, kurių pagrindinės gyvybinės funkcijos staiga nutrūko ir naudotis specialiomis procedūromis, leidžiančiomis persodinti organus.

Tokiame kontekste auga pagunda griebtis eutanazijos, tai yra kontroliuoti mirtį ir priartinti ją be laiko, „švelniai“ užbaigiant savo ar kitų gyvenimą. Iš tikrųjų tai, kas regis logiška ir humaniška, iš arčiau pasirodo beprasmiška ir nežmoniška. Čia vėl susiduriame su vienu iš didžiausių nerimą keliančių simptomų „mirties kultūros“, kuri labiausiai progresuoja išsivysčiusiose visuomenėse, perdėtai besirūpinančiose efektyvumu ir žiūrinčiose į gausėjančius senelius bei invalidus kaip į nepakeliamą ir per daug varginantį reiškinį. Labai dažnai šiuos žmones atstumia šeimos bei visuomenė, kone absoliučiai besiremianti produktyvumo ir efektyvumo kriterijais, kuriais vertinant beviltiškai sužalota gyvybė nebeturi jokios vertės.

65. Norint teisingai įvertinti eutanaziją moralės požiūriu, pirmiausia reikalingas aiškus apibrėžimas. Eutanazija griežtąja prasme suprantama kaip veiksmas ar veiksmo nebuvimas, kuris savaime ir tikslingai sukelia mirtį, idant būtų panaikinti kentėjimai. „Taigi eutanazijos reikia ieškoti valios ketinime ir panaudotuose metoduose“³⁶.

Eutanaziją būtina skirti nuo apsisprendimo atsisakyti vadinamojo „užsispyrėliško gydymo“, kitaip tariant, medicinos procedūrų, kurios nebeatitinka realios ligonio padėties dėl to, kad jos nebeproporcingos laukiamiems rezultatams arba dėl to, kad per didelė našta užgriūva ligonio ir jo šeimos pečius. Tokiose situacijose, kai mirtis aiškiai neišvengiama ir jau nebetoli, žmogus gali sąmoningai „atsisakyti gydymo, kuris užtikrintų tikrai netikrą, varginantį gyvenimo pratęsimą, tačiau nenutraukdamas normalios pagalbos, reikalingos ligoniams panašiais atvejais“³⁷. Be abejo, egzistuoja moralinė pareiga rūpintis savimi ir leisti, kad tavimi būtų rūpinamasi, bet reikia atsižvelgti ir į konkrečias aplinkybes. Reikia nustatyti, ar prieinamos gydymo priemonės objektyviai proporcingos pasveikimo ar pagerėjimo perspektyvoms. Atsisakyti neįprasto ar neproporcingo gydymo netolygu ryžtis savižudybei ar eutanazijai; greičiau tai išreiškia susitaikymą su žmogaus situacija mirties akivaizdoje³⁸.

Šiuolaikinėje medicinoje vis daugiau dėmesio skiriama vadinamajam „paliatyviam slaugymui“, kuriuo siekiama sušvelninti kančias paskutiniais ligos etapais ir garantuoti, kad ligonis savo išmėginimų metu turės žmogišką paramą. Vienas iš klausimų, kylančių šiame kontekste, yra toks: kiek pateisinama vartoti įvairių tipų nuskausminančius ir raminančius vaistus ligonio skausmams malšinti, jei tai gali sutrumpinti jo gyvenimą? Pagirtini tie asmenys, kurie savo noru priima kančias, atsisakydami gydymo nuskausminančiais vaistais, nes nori išlaikyti pilną sąmonę ir – jeigu tai tikintieji – sąmoningai dalyvauti Viešpaties kančioje; tačiau toks „didvyriškumas“ negali būti laikomas kiekvieno žmogaus pareiga. Pijus XII patvirtino, kad leistina malšinti skausmus narkotikais, net jei jie temdo sąmonę ir trumpina gyvenimą, „jeigu nėra kitokių priemonių ir jeigu konkrečioje situacijoje tai netrukdo vykdyti kitas religines bei moralines pareigas“³⁹. Tokiu atveju mirties netrokštama ir jos nesiekama, net jeigu dėl suprantamų motyvų rizikuojama ja; tėra paprasčiausias troškimas efektyviai numalšinti skausmus medicinos siūlomais analgetikais. Vis tiek „neteisinga be rimtos priežasties atimti iš mirštančio žmogaus sąmonę“⁴⁰: artėdami prie mirties žmonės turėtų turėti galimybę patenkinti moralines bei šeimos pareigas, ir pirmiausia – galimybę visiškai sąmoningai pasirengti galutiniam susitikimui su Dievu.

³⁶ Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Deklaracija apie eutanaziją „lura et bona“ (1980. V. 5), II // AAS 72 (1980), 546.

³⁷ Ibid, IV // L. c., 551.

³⁸ Plg. Ibid.

³⁹ Pijus XII. Kalba tarptautinei gydytojų grupei (1957. II. 24), III // AAS 49 (1957); plg. Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Deklaracija apie eutanaziją „lura et bona“, III // AAS 72 (1980), 547-548.

⁴⁰ Pijus XII. Kalba tarptautinei gydytojų grupei (1957. II. 24), III // AAS 49 (1957), 145.

Turėdamas galvoje šias perskyras ir harmoningai sekdamas savo Pirmtakų⁴¹ Magisteriumu, komunijoje su katalikų Vyskupais patvirtinu, kad eutanazija yra sunkus Dievo Įstatymo pažeidimas, kadangi tai tyčinis ir moraliai nepriimtinas žmogiško asmens nužudymas. Šis mokymas paremtas prigimtiniu įstatymu ir užrašytu Dievo žodžiu, jį perduoda Bažnyčios Tradicija, jo moko paprastasis ir visuotinis Magisteriumas⁴².

Eutanazijos praktika, nelygu aplinkybės, atitinka savižudybės ar žmogžudystės blogį.

66. Savižudybė moralės požiūriu neleistina taip pat kaip žmogžudystė. Bažnyčios Tradicija visada ją atmetė, laikydama dideliu blogiu⁴³. Objektiviai vertinant, savižudybė yra giliai nemoralus veiksmas net tais atvejais, kai tam tikros psichologinės, kultūrinės ir socialinės sąlygos gali veikti taip, kad atliekant žmogui šį veiksma, radikaliam prieštaraujantį įgimtam polinkiui gyventi, sumažinama ar naikinama subjektyvią atsakomybę. Savižudybe faktiškai atmetama meilė sau ir paniekinama teisingumo bei meilės pareiga artimui, bendruomenėms, kurioms žmogus priklauso ir visai visuomenei⁴⁴. Giliausia savo esme savižudybė reiškia, kad atmetama absoliuti Dievo valdžia gyvybei ir mirčiai, kuri skelbiama senovės Izraelio išminčiaus maldoje: „Nes tu esi, Viešpatie, kurs turi valdžią gyvenimui ir mirčiai, ir tu nuvedi prie mirties vartų ir atgal parvedi“ (Išm 16, 13; plg. Tob 13, 2).

Sutikti su kito žmogaus ketinimu nusižudyti ir padėti jam tai įvykdyti, dalyvaujant vadinamojoje „savižudybėje su pagalba“ – tai tapti bendrininku – o kartais ir vykdytoju – neteisybės, kurios negalima pateisinti niekada, net jeigu jos būtų prašoma. Nepaprastai aktualiai šv. Augustinas rašo, kad „kito žmogaus nužudymas niekada nepateisinamas: net jei jis pats to trokštų, pagaliau net jei prašytų ir, kybodamas ant plauko tarp gyvybės ir mirties, melstų išvaduoti sielą, besiveržiančią iš kūno saitų ir besiilginčią išlaisvinimo; nepateisinama ir tada, kai ligonis nebepajėgia ilgiau gyventi“⁴⁵. Net tada, kai eutanazija nėra motyvuota savanaudiško atsisakymo vargti, rūpinantis kenčiančiuoju, ji vis tiek turi būti vadinama klaidingu gailėsčiu ir net nerimą keliančiu gailėsčio „iškraipymu“. Tikroji užuojauta skatina dalytis kito žmogaus skausmu; ji nežudo to, kurio skausmų negalime pakelti. Negana to, eutanazijos veiksmas pasirodo dar labiau iškreiptas, kai jį atlieka tie, kurie turėtų globoti šeimos narį kantriai ir su meile, kaip antai giminaičiai, arba tie, kurie pagal savo ypatingos profesijos prigimtį turėtų slaugyti ligonį net skausmingiausiu, paskutiniu jo gyvenimo laikotarpiu, kaip antai gydytojai.

Eutanazija tampa dar rimtesniu pasirinkimu, kai ji įgyja žmogžudystės pavidalą: kiti žmonės įvykdo ją asmeniui, kuris niekaip nėra jos prašęs ir niekada su ja nesutiko. Despotizmo ir neteisybės viršūnę pasiekia tie žmonės – gydytojai ar įstatymų leidėjai – kurie išdidžiai savinasi galią spręsti, kas turi gyventi, o kas – mirti. Štai ir vėl susiduriame su Edeno pagunda: tapti panašūs į Dievą, kuris „žino, kas gera ir kas pikta“ (plg. Pr 3, 5). Tik vienas Dievas valdo gyvybę ir mirtį: „Aš daliju mirtį ir gyvastį“ (Įst 32, 39; plg. 2 Kar 5, 7; 1 Sam 2, 6). Tačiau jis naudojami šia valdžia remdamasis išminties ir meilės planu. Kai kvailybės ir egoizmo pavergtas žmogus užgrobia šią valdžią, jis neišvengiamai panaudoja ją mirčiai ir neteisybei. Šitai silpnųjų gyvybė atsiduria stipriųjų rankose; visuomenėje prarandamas teisingumo jausmas ir iš pašaknų griauamas tarpusavio pasitikėjimas, visų autentiškų tarpasmeninių santykių pagrindas.

67. Visiškai kitoks yra meilės ir tikro gailėsčio kelias, kurio šaukiasi mūsų bendras žmogiškumas, ir kurį vis nauja šviesa nušviečia tikėjimas Atpirkėju Kristumi, mirusiu ir prisikėlusiu iš mirusiųjų. Prašymas, kylantis iš žmogaus širdies aukščiausio susidūrimo su kančia ir mirtimi metu, ypač patiriant pagundą pasiduoti visiškai nevilčiai ir tarsi išnykti joje, visų pirma yra draugystės, užuojautos ir paramos išbandymuose prašymas. Tai pagalbos šauksmas: padėti išlaikyti viltį, visoms žmogiškoms viltims žlugus. Vatikano II Susirinkimas mums primena, kad „mirtis ryškiausiai pastato prieš akis žmogiškosios būsenos mįslę“, tačiau „teisingai jis savo širdies nuojauta sprendžia, kai baisesi ir kratosi visiškos savo asmens žūties ir neatšaukiamo išnykimo. Į gryną medžiagą nesuvedama amžinybės sėkla, kurią jis nešioja savyje, sukyla prieš mirtį“⁴⁶.

⁴¹ Plg. Pijus XII. Kalba tarptautinei gydytojų grupei (1957. II. 24) L. c., 129-147; Šv. Oficijos Kongregacija. Dekretas dėl tiesioginio nekaltųjų žudymo (1940. XII. 2) // AAS 32 (1940), 553-554; Paulius VI. Pranešimas Prancūzijos televizijai „Kiekviena gyvybė yra šventa“ (1971. I. 27) // Insegnamenti IX (1971), 57-58; Kalba draugijos „International College of Surgeons“ nariams (1972. VII. 1) // AAS 64 (1972), 432-436; Vatikano II Susirinkimas. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“, 27.

⁴² Plg. Vatikano II Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „Lumen gentium“, 25.

⁴³ Plg. S. Augustinus. De Civitate Dei I, 20 // CCL 47, 22; S. Thomas Aquinas. Summa Theologiae, II-II, q. 6, a. 5.

⁴⁴ Tikėjimo Mokslo Kongregacija. Deklaracija dėl eutanazijos „Iura et Bona“ (1980. V. 5), I // AAS 72 (1980), 545; Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2281-2283.

⁴⁵ S. Augustinus. Ep. 204, 5 // CSEL 57, 320.

⁴⁶ Vatikano II Susirinkimas. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“, 18.

Natūralų pasibjaurėjimą mirtimi ir užgimstančią nemirtingumo viltį apšviečia ir atbaigia krikščionių tikėjimas, kartu žadantis ir leidžiantis dalytis Priskėlusio Kristaus pergale: tai pergalė To, kuris atpirko žmogų savo mirtimi ir išlaisvino nuo mirties, „atpildo už nuodėmes“ (Rom 6, 23), suteikė jam Dvasią, prisikėlimo ir gyvenimo laidą (plg. Rom 8, 11). Įsitikinimas būsimu nemirtingumu ir žadėto prisikėlimo viltis naujai nušviečia kančios bei mirties slėpinį, pripildo tikintįjį nepaprasto gebėjimo visiškai pasikliauti Dievo planu.

Šį naujumą apaštalas Paulius išreiškė kaip visišką priklausomumą Dievui, kuris aprėpia bet kokią žmogaus būklę: „Nė vienas iš mūsų negyvena sau, nė vienas sau nemiršta. Ar gyvename, Viešpačiui gyvename, ar mirštame, Viešpačiui mirštame“ (Rom 14, 7-8). Mirti Viešpačiui – reiškia išgyventi savo mirtį kaip aukščiausią klusnumą Tėvui (plg. Fil 2, 8), pasirengus sutikti mirtį jo parinktą ir norimą „valandą“ (plg. Jn 13, 1), vadinasi, tik visiškai užbaigus žemiškąją kelionę. Gyventi Viešpačiui – tai taip pat pripažinti, kad kentėjimas savaiame tebėra blogis ir išmėginimas, tačiau visada gali tapti gėrio šaltiniu. Taip atsitinka, kai jis išgyvenamas meilei ir su meile, Dievo maloningos dovanos ir asmeniško laisvo pasirinkimo dėka dalijantis Nukryžiuotojo Kristaus kančia. Šitaip asmuo, išgyvenantis savo kančią Viešpatyje, dar labiau paklūsta jam (plg. Fil 3, 10; 1 Pt 2, 21), dar glaudžiau jungiasi su Bažnyčia ir žmonijai skirtu atpirkimu⁴⁷. Šv. Paulius patyrė tai, ką iš naujo patirti kviečiamas kiekvienas kenčiantysis: „Dabar aš džiaugiuosi savo kentėjimais už jus ir savo kūne papildau, ko dar trūksta Kristaus vargams dėl jo Kūno, kuris yra Bažnyčia“ (Kol 1, 24).

Klausimai:

1. Suskirstykite tekstą į prasmines dalis ir išskirkite kiekvienos dalies temą ir pagrindinę mintį.
2. Kokią pagrindinę mintį šv. Popiežius Jonas Paulius II norėjo perteikti šioje ištraukoje?
3. Kokie dalykai Jums buvo nauji? Nesuprantami? Su kuriais nesutinkate? Kuriems labai pritariate? Pasirodė labai svarbūs?

Klausimai aptarimui:

1. Kada prasideda žmogaus gyvybė?
2. Abortų įteisinimas kartais prilyginamas genocido įteisinimui. Kaip manote, kodėl?
3. Ar žmogus turi teisę spręsti, kada jis gali nutraukti savo gyvybę? Kito gyvybę? Kodėl?
4. Koks yra skirtumas tarp eutanazijos ir „užsispyrėliško gydymo“?
5. Kaip manote, kokią įtaką eutanazijos įteisinimas galėtų turėti požiūriui į savižudybę?
6. Mirties bausmė, eutanazija, savižudybė, abortas ir natūrali mirtis. Kokie šių sąvokų skirtumai ir panašumai?

Teksto aptarimai balandžio pabaigoje:

- Vilniuje
- Kaune

Daugiau informacijos:

sas.ateitis.lt/suoprotis

Organizuoja:

Studentų ateitininkų sąjunga

ATEITININKAI

⁴⁷ Plg. Jonas Paulius II. Apaštališkasis laiškas „Salvifici doloris“ (1984. II. 11), 14-24 // AAS 76 (1984), 214-234.